

Slægten Nørgaard

paa Grim-Nørgaard i Gjettrup Sogn

Af OLAF NØRGAARD

GAARDEN GRIM-NØRGAARD, eller Nørgaard, som den tidligere hed, ligger paa en Jord, som har været beboet fra meget gammel Tid. Talrige Fund af Flinteredskaber, især Økser, vidner om tæt Bebyggelse gennem Stenalderen, og Højene Gydhøj, de to Thulehøje, en unavngiven Høj nordligst i Heden, samt de nu sløjfede Lillervang Høj og Store og Bitte Andershøj fortæller om Bebyggelse i Bronzealderen. Fra Jernalderen stammer vel de saakaldte "Svenskegrave", en Oldtidshustomt i den nordvestlige Del af Heden, og en i 1949 oppløjet Stolpesten eller Mortersten stammer ogsaa fra denne Periode. Gaardens første Historie taber sig i Fortidens Mørke, vi kan ikke sige blot tilnærmelsesvis, hvornaar den er grundlagt, men visse Forhold tyder paa, at den er meget gammel.

I Vestervig Klosters Jordebog for 1612-13 nævnes Landgilden for første Gang, den var da: 4 Pund (8 Tønder) Byg, 1 Pund Malt, 5 Heste Gæsteri, samt hvert andet Aar: 1½ Lispund Flæsk, og 10 Skilling, 2 Album "Tømmertræpenge".

Efter alt at dømme har det kun været i nogle faa Aar før 1612, at 1 Pund af Kornskylden blev ydet som 1 Pund Malt. Den egentlige gamle Kornskyld var 5 Pund eller 10 Tønder Byg, hvilket var en ret betydelig Skyld af en Gaard; saavidt vi kan skønne med rimelig Sandsynlighed, viser denne Skyld, at Grim-Nørgaard har eksisteret som en af de største Gaarde i Sognet i Middelalderens sidste Aarhundreder; de noget yngre middelalderlige Fæstegaarde ydede nemlig i Thy som mange andre Steder Smørskyld i Stedet for Kornskyld.

De 5 Heste Gæsteri var den overalt paa Egnen almindelige Afløsning af Fæstebøndernes Pligt til at underholde Godsherren, hans Svende og hans Heste. Den var almindeligvis paalignet saaledes, at der for hver 2 Tønder Skyld ydedes 1 Hest Gæsteri.

De to sidstnævnte Afgifter, Flæsk og Tømmertræpenge, var overalt paa Vestervig og Ørum Godser en Afløsning af Pligten til at yde et "Skovsvin", d. v. s. et magert Svin, aarligt for Retten til at drive Svinene paa Olden i Skovene. Skovene var, saavidt det kan skønnes, forsvundet i Løbet af Middelalderen overalt i Thy, men Afgiften blev staaende. Afløsningen til Flæsk og Tømmertræpenge synes at være sket efter ca. 1540, da Ørum og Vestervig Kloster Godser blev forenede, men før 1574, da der ifølge en Liste over Lenenes Indtægter (Erslev) ydedes ialt 389 Pund Flæsk af Vestervig Klosters Gods. Naar en Del af Afløsningen kaldes Tømmertræpenge, betyder dette formentlig, at Afgiften ogsaa var at betragte som en Slags Betaling for at hente "Tømme træ" i Skovene.

Om Agerfordelingen faar vi god Besked gennem Opmaalingen i "Markbogen" fra 1683. Af denne fremgaar det, at Grim-Nørgaard har været en Særbrudsgaard, d. v. s. en Gaard, som lige fra Grundlæggelsen har haft sin Jord liggende samlet for sig selv og ikke haft Del i andre

Gaardes eller Byers Jorder, hvilket var ret usædvanligt paa denne Tid.

Kort fra 1780-1800, udført som Forarbejde til Videnskabernes Selskabs Kort; Originalen i Geodætisk Institut. Grim-Nørgaard er den Gaard, der ligger næsten lige Nord for Srensgaard. Lige Øst for Grim-Nørgaard, paa det Højdepunkt, hvor to Linier mødes, laa Gaarden Refshove, hvis Bygninger synes at være blevet nedrevet ca. 1770-1780; Jorden blev lagt under Stensgaard.

Paa det vedføjede Kort fra 1780-1800 ses Gaardens Beliggenhed; alle Forhold tyder paa, at denne Beliggenhed er den oprindelige.

Hermed er Oplysningerne fra de første 3-4 Hundrede Aar af Gaardens Historie udtømt; om den fra Grundlæggelsen har været Selveje, kan desværre ikke oplyses. Da vi første Gang hører om Gaarden, er den Fæstegaard under Vestervig Kloster; den har iøvrigt skiftet Ejer flere Gange, som det fremgaar af nedenstaaende Oversigt.

-1688

Vestervig Kloster, som 1661-1681 tilhørte Joachim Irgens.

Før og efter denne Periode var Klosteret Krongods.

1688-1716

Krongods, udlagt til Underhold af den nationale Rytterhær.

1716-1719

Sognepræst til Hvidbjerg - Lyngs Menigheder, Peder Nielsen.

1719-1739

Borgmester i Viborg, Hans Knudsen Rafn.

1739-1741

Sognepræst til Nørholm Menighed, Niels Lauritsen Ursin.

1741-1744

Storbonden Poul Sørensen, Gjettrupgaard, Gjettrup.

1744-1751

Assessor Jens Jørgen Hopp til Irup i Hørdum.

1751-1760

Major Poul von Klíngenberg til Tandrup og Koustrup.

1760-

Selveje.

Efter denne korte Oversigt over Gaardens ældste Historie og over Ejerne skal vi gaa over til at skildre Beboernes, Fæstebøndernes Historie.

Mads Ubbesen 1597-1602

Den første Oplysning om ham stammer fra Hassing - Refs Herreders Tingbog, der fortæller, at hans Kone i 1597 havde en Strid med Christen Madsens Kone i Gundtoftgaard om Gaardens Stolestade i Gjettrup Kirke. Han nævnes igen i Ørum Lens Skattemandtaller fra 1600 og 1602, sidstnævnte Sted oplyses det, at han havde en Karl paa Gaarden; hans Navn var Niels. I 1612 og senere træffer vi en Ubbe Madsen paa Refsgaard i Hurup Sogn, det er sandsynligvis Mads Ubbesens ældste Søn; om Mads Ubbesen har været beslægtet med sin Efterfølger i Grim-Nørgaard vides ikke.

Anders Thordsen 1606-1620

Han nævnes i Ørum Lens Skattemandtaller 1606-1620, førstnævnte Aar staar der: Anders Thordsen i Nørgaard, det er første Gang, vi træffer Navnet Nørgaard. I Skattemandtallet for 1622 finder vi en Maren Rasmusdatter paa Anders Thordsens Plads, det maa være hans Kone, der er blevet siddende som Fæster efter Mandens Død. De havde fire Børn:

Thord Andersen

Rasmus Andersen, begravet 13. Marts 1674

Christen Andersen, begravet 14. Marts 1648

Mads Andersen, begravet 2. Februar 1676.

Thord Andersen nævnes i et Missive til Claus Daa, Lensmand paa Vestervig Kloster, dateret 13. November 1623. Lensmanden har berettet for Kongen, at en af de tidligere udskrevne Soldater, Jens Thamissøn paa Nørgjettrup, har gjort Tingfred paa en af Kronens Tjenere (Fæstebønder) Thord Andersen i Nørgaard. "Da samme Tingfred efter Soldatens Angivelse skal gælde Liv og Hals", skal Claus Daa sende Soldaten velforvaret til København.

Det er ikke helt klart, hvad Sagen gaar ud paa, men der maa have været Tale om en ret alvorlig Forbrydelse, muligvis et Overfald paa Tingstedet. Jens Thamissøn blev dømt til at arbejde i Jern paa Bremerholm, men blev Aaret efter benaadet. Lensmanden paa Vestervig fik Ordre til at aftinge Forseelsen med ham, eftersom Forseelsen og hans Formue er til; endvidere skulde Lensmanden tage Forsikring af Jens Thamissøn og den overfaldne Thord

Andersen, "at de herefter i alle Mander vil være hinanden ubevarede". Det betyder vel, at Jens Thamissøn har maattet give en vis Erstatning til Thord Andersen, og at de herefter har givet hinanden haanden som gode Venner.

Thord Andersen maa være død før 1647, det Aar Kirkebøgerne begynder. Han havde to Børn, Poul og Anna; Anna var gift med Fæstebonden paa Nørgjettrup, Krabbe Nielsen.

Rasmus Andersen boede i Gjettrup, hvor han muligvis har haft en Gaard i Fæste. Han havde en Datter, Anna, der først var gift med Fæstebonden Bolle Mouritsen og efter hans Død med Degnen i Gjettrup, Claus Christensen Degn. Se herom i Thisted Amts Aarvog 1918, pag. 69.

Christen Andersen havde en Del af Gaarden i Fæste i nogen Tid, hvor længe vides ikke. I Følge Kirkebogen blev hans Hustru begravet 20. Maj 1647; samme Aar, 5. December, giftede han sig igen med en Else Madsdatter, men døde selv allerede Marts 1648. Den af Brødrene, der førte Slægten videre paa Grim-Nørgaard, var

Mads Andersen, 1627-1676

Om ham har vi en vigtig Notits i et ufuldstændigt Lensregnskab fra Vestervig Kloster. Regnskabet gælder fra 1. Maj til 19. Oktober 1627; paa sidstnævnte Dato: "Indtog Fjenderne forannævnte Kloster, og blev det mægtig med alt, hvis der forefandtes". I Regnskabet staar: "Mads Andersen i Nørgaard i Gjettrup Sogn stedte to Tønder Skyld i den Gaard, som hans Moder for hannem oplod. Saa han haver nu halvfemte Tønder Skyld i samme Gaard, og hans Moder ikke uden 12 Tønder derudi, gav til Indfæstning 11 Daler".

Hele Gaardens Skyld var 10 Tønder Korn, og den var altsaa bortfæstet med 4½ Tønde til Mads Andersen, ½ TØnde til hans Moder og sandsynligvis 5 Tønder til Christen Andersen. Moderens Andel er vel at betragte som en Slags Aftægt, der er tilfaldet Mads Andersen efter hendes Død. Det er første Gang, vi møder denne Inddeling af Gaarden i to Halvdele, der bortfæstes hver for sig; Ordningen bestod lige til 1783.

Mads Andersen kender vi fra en Sag i Refs Herreds Tingbog 1655. Sagen er rejst af Søren Madsen, Gjettrup, der havde udført forskelligt Arbejde for Mads Andersen og ikke faaet nogen Betaling derfor. Blandt andet havde Søren Madsen nogle Dage før Jul 1654 kørt "Mads Andersens Hosbonds Køren med Mads Andersens egen Øg og Vogn til Kabbild". Det maa være Herregaarden Kabbell ved Lemvig Fjord, der her er Tale om, for det oplyses, at Søren Madsen havde kørt 4 Dage paa nævnte Tur, de 3 Dage "vesten om", den fjerde Dag til Oddesund. Endvidere havde Søren Madsen slaaet Hø 2 Dage for Mads Andersen, høstet en Dag og tækket en Dag, altsammen uden Betaling. Mads Andersen var blevet stævnet til at møde paa Tinget, men var ikke mødt. Udgangen af Sagen kendes ikke, den er vel blevet forligt.

Som tidligere nævnt var Thy blevet besat af fjendtlige Tropper den Dag, Mads Andersen fik sin fædrene Gaard i Fæste. Senere var Landet besat af Svenskerne 1644-45 og igen 1658-1660. Enkeltheder om Troppernes Færden i Sognet mangler, kun om den sidste Besættelse véd vi, at Sognemændene i Gjettrup maatte levere Tropperne en Stud. I Tingbogen finder vi anført hver enkelt Mads Bidrag til denne Udskrivning; Mads Andersen betalte 1 Mark 2 Skilling.

1661 blev Vestervig Kloster solgt fra Kronen til Joachim Irgens; han var en haard Herre, der plagede Bønderne med meget Hoveri, saa de ikke fik Tid til at drive deres egne Gaarde. Se Thisted Amts Aarbog 1929. Naar de ikke kunde svare deres Landgilde, lod han dem sætte ud; paa denne Maade blev mange Gaarde i Sydthø øde, og fra ca. 1664 laa den ene Halvgaard af Grim-Nørgaard øde i en Aarrække.

Mads Andersens Kone hed Bodil Nielsdatter, hun var vistnok Søster til Fæstebonden paa Nørgjettrup, Krabbe Nielsen. Hun blev begravet 26. August 1669. I 1672 oplyser Folkeskattedemandtallene fra Vestervig Klosters Amtsarkiv, at Mads Andersen havde en voksen Søn og en voksen Datter hjemme hos sig paa Gaarden, saa han har nok været svagelig paa sine gamle Dage. Han blev begravet 2. Februar 1676, sikkert omkring 70 Aar gammel. I Ægteskabet med Bodil Nielsdatter var der 7 Børn:

Anders Madsen, begravet 3. Juli 1664
Maren Madsdatter, f. 1630, begr. 6. Marts 1712
Niels Madsen
Kirsten Madsdatter
Thord Madsen, begravet 18. Juni 1647
Thord Madsen, døbt 9. Juli 1648
Christen Madsen, døbt 20. Juli 1651

Maren Madsdatter blev 22. August 1658 gift med Fæsteren paa Kobberøgaard, Gjettrup Sogn, Enkemanden Jens Therkildsen. Deres Efterkommere sad paa Kobberøgaard til 1840.

Kirsten Madsdatter fik i 1666 et uægte Barn, Anna, døbt 21. Januar; i Kirkebogen staar: Moderen beskyldte en Soldat, Christen Thomsen. Kirsten Madsdatter blev 22. Marts 1683 gift med Søren Andersen af Kallerup, Hvidbjerg Sogn, og er vel flyttet til Thyholm med ham.

Christen Madsen blev omkring 1683 gift med en Anna Christensdatter og flyttede derefter til Knudsgaard i Kobberø, hvor han boede til sin Død 1731.

Thord Madsen opholdt sig en Tid hjemme paa Gaarden, flyttede senere med Christen Madsen til Knudsgaard; begge de to Brødre optraadte i Sommeren 1705 som Vidner i Sagen mod Pastor Jacob Sørensen Schive i Helligsø - Gjettrup. Af Vidneudsagnene fremgaar, at Thord Madsen i 1704 har tjent som Karl i Præstegaarden i Helligsø, og at han af og til har været lidt forvirret i Hovedet. Det er ikke helt sikkert, at Thord Madsen er døbt 9. Juli 1648; paa denne Dato fik Forældrene et Barn døbt, men Navnet mangler. Da Thord Madsen sandsynligvis er opkaldt efter det Barn af samme Navn, der døde 1647, er det naturligt at anbringe ham her, men Pladsen kan ogsaa tilkomme enten Kirsten eller Niels.

Niels Madsen blev Faderens Efterfølger paa hans Halvdel af Gaarden, den anden Halvdel laa jo øde siden 1664.

Niels Madsen 1676-1710

Kort Tid efter hans Overtagelse af Fæstemaalet kom Vestervig Kloster igen under Kronen. Det var en stor Fordel for Fæstebønderne, det betød mindre Hoveri.

Den største Begivenhed i Niels Madsens Tid var Opmaalingen og Vurderingen af Gaardens Jorder til Christian den Femtes Matrikel, 1688. Hele denne

Opmaaling findes beskrevet i den tidligere omtalte Markbog, der giver Oplysning om Areal, Jordens Godhed, Dyrkningsmaade o. s. v. Det dyrkede Areal var paa 45,6 Tønder Land, større end paa nogen anden Gaard i Sognet i denne Tid. Hartkornet var paa 5 Tønder, 7 Skæpper, 2 Fjerdingkar. Mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{3}$ af Arealet var "Brødjord"; denne Jord blev gødet hvert 4. Aar, derefter blev der i to Aar dyrket Byg, i et Aar Blandkorn (Rug og Havre) og i et Aar Havre. Derefter hvilede Jorden i 6 Aar, og man begyndte derefter forfra i samme Rækkefølge. "Brødjorden" var den Jord, der ligger omkring Gydhøj og paa den nuværende Alsæde. Resten af Jorden kaldtes "Udmarksjord", denne Jord blev aldrig gødet, der blev saaet Havre i 4 Aar, derefter hvilede Jorden i 10 Aar.

Markerne var inddelt i lange, smalle Agre, der var ialt 139. Af disse var der enkelte, som tilhørte Nabogaarde, saaledes havde Nørgjettrup 12 Agre, Refshove havde 3 Agre, og Bolle Mouritsen i Gjettrup havde 1 Ager. Hvorledes disse Agre er kommet i de nævnte Gaardes Besiddelse, kan ikke oplyses; der er ikke Tale om noget Fællesskab, da Grim-Nørgaard i saa Fald skulde have haft tilsvarende Agre paa disse Gaardes Marker. Maaske kan der være Tale om Køb eller Arv.

Foruden den dyrkede Jord var der udstrakte udyrkede Arealer, hvis Størrelse ikke oplyses. Markbogen oplyser, at der i Gydkær kan avles 2 Læs godt Hø og 2 Læs "Mosefoder", paa Overdrevet kan der græsses 4 Kreaturer, paa Hvillejorden 6 Kreaturer.

Den Halvdel af Gaarden, som havde ligget øde siden 1664, blev i 1693 fæstet af Niels Madsens ældste Søn, Anders Nielsen. Det har ikke været behageligt at komme til at dyrke en Jord, der havde ligget øde i saa lang Tid, og han fik da ogsaa tre Aars Frihed for Landgilde og Skatter 1. Jan. 1694-1. Jan. 1697.

Fra 1695 har vi en Synsforretning paa Gaarden; det hedder her: Niels Madsen, en Halvgaard besat, nu Anders Nielsen, som har Frihed paa den halve øde Gaard. Befunden ved Commissionen at have 3 Bæster (Heste), 2 Køer, 2 Ungnød, 6 Faar. Kan avle 6 Læs Hø. Rolling (Stuehus) 9 Fag, Lade 6, Fæhus og Stald 5 Fag, ialt 20 Fag.

Det er første Gang, vi faar lidt at vide om de smaa, lave Huse, hvor Fæstebønderne levede deres daglige Liv, og det er jo ikke store Oplysninger, der gives, Fantasien maa besørge Resten.

Der er én Side af Nørgaardfamiliens Dagligliv, der er veloplyst, og det er deres Omgangskreds; den tegner sig gennem Kirkebøgernes Oplysninger om Faddere ved Barsedaaen. I Mads Andersens Tid træffer vi her hans Broder, Rasmus Andersen i Gjettrup og de allernærmeste Naboer, Folkene fra Refshove, Stensgaard og Nørgjettrup. I Niels Madsens Tid træffer vi hans Søsken og deres Ægtefæller fra Kobberøgaard og Knudsgaard, og ligesom i Faderens Tid Naboerne fra Nørgjettrup, Stensgaard og Refshove, endvidere Fæstebonden Bolle Mauritsen i Gjettrup, der jo var gift med Niels Madsens Kusine, Anna Rasmusdatter. Enkelte ukendte kan træffes, men det er Undtagelsen, Reglen er: Familie og nærmeste Naboer.

Niels Madsens Hustru hed Anna Christensdatter; hvor hun stammer fra vides ikke, maaske er det hans Kusine, Datter af Christen Andersen, der døde 1648. Hun blev begravet 17. Maj 1711, 75 Aar gammel. Da var Niels Madsen sandsynligvis død; i Kirkebogen staar nemlig, at

paa nævnte Dato blev begravet salig Niels Madsens Hustru. De havde sammen 7 Børn, hvoraf 6 opnaaede voksen Alder:

Maren Nielsdatter, døbt 12. Maj 1668
Anders Nielsen, døbt 6. Marts 1670
Bodil Nielsdatter, døbt 17. August 1673
Mads Nielsen & Anna Nielsdatter, døbt 17. Januar 1677, Anna begravet 9. Sept. 1677
Maren Nielsdatter, døbt 17. December 1682.

Maren Nielsdatter blev 13. December 1692 gift med Christen Bertelsen af Skyum i Hassing Herred, de boede senere en Tid i Gjettrup.

Om Anders Nielsen har vi allerede hørt, at han i 1693 fæstede den øde Halvdel af Gaarden. Han var ligesom sine Farbrødre Christen og Thord Madsen indkaldt som Vidne i 1705 i Sagen mod Pastor Jacob Sørensen Schive i Helligsø. Anders Nielsens Kone hed Anna Nielsdatter, og de havde kun eet Barn, Niels Andersen, døbt 28. Februar 1720. Ved Faderens Død 1745 blev Sønnen hans Efterfølger som Fæster af Halvgaarden.

Bodil Nielsdatters Skæbne er ukendt.

Mads Nielsen blev 28. Juli 1709 gift med en Anna Nielsdatter; de boede senere i Gundtoft. Christen Nielsen blev Faderens Efterfølger paa hans Halvgaard, og den yngste af Børnene, Maren Nielsdatter, blev 2. Juli 1713 gift med Christen Smed af Gundtoft; hun døde allerede 1½ Aar senere, vistnok barnløs.

Christen Nielsen 1710-1741

Som det fremgaar af Oversigten i Begyndelsen af denne Artikel skiftede Gaarden Ejer flere Gange i hans Tid, men disse Ejerskifter mærkedes ikke af Beboerne. Nogle af Ejerne boede i helt andre Egne af Landet, og det er vel denne Kendsgerning, der har været medvirkende til, at den gamle Landgilde, der blev ydet i Naturalier, Korn, Flæsk, blev afløst af en Pengeafgift. Denne Afgift, der var paa 10 Rigsdaler aarligt, nævnes første Gang i Skiftet efter den i 1718 afdøde Sognepræst i Hvidbjerg - Lyngs Peder Nielsen. Endvidere var Fæsterne blevet fri for Hoveri, vel en praktisk Følge af, at Gaardens Ejere ikke var i Stand til at udnytte denne Pligt. Hoveriet blev aldrig genindført, heller ikke da Gaarden i 1744-1760 igen kom under en Herremand.

Christen Nielsens Kone hed Kirstine Nielsdatter; hvor hun stammer fra, vides ikke. Som det vil fremgaa af Skiftet, lykkedes det dem i de Aar, de sad som Fæstere paa Gaarden, at samle en stor Formue, og man kan vel slutte heraf, at de har været driftige og sparsommelige Folk. Tiderne var jo ikke de allerbedste for Landbruget, og Skatterne var haarde. De havde 6 Børn, der alle opnaaede voksen Alder. I en Tid, hvor Børnedødeligheden var meget høj, kan man vel ogsaa tage dette som Udtryk for en vis Dygtighed og Sans for Orden og Hygiejne.

Maren Christensdatter, døbt 17. Jan. 1717
Niels Christensen den Ældre, døbt 1. April 1720
Karen Christensdatter, f. Maj 1723
Poul Christensen, døbt 13. Marts 1726
Niels Christensen den Yngre, døbt 1. Aug. 1729
Anna Christensdatter.

Maren Christensdatter blev 12. Juni 1744 gift med Peder Christensen Melgaard af Egebjerg i Hvidbjerg Sogn. De boede siden i Egebjerg.

Karen Christensdatter blev 9. November 1764 gift med Fæsteren paa Nørgjettrup Christen Christensen. Hun døde 1782, barnløs.

Anna Christensdatter blev 19. Februar 1751 gift med Lars Christensen af Kortegaard i Randrup, Vestervig Sogn. De boede siden paa Kortegaard.

Poul Christensen købte i 1780 en lille Ejendom i Jestrup, Lyngs Sogn, og giftede sig samme Aar med en Mette Madsdatter af Jestrup. Han boede i Jestrup til sin Død 1789.

De to Brødre, Niels Christensen den Ældre og Niels Christensen den Yngre, blev efter hinanden Faderens Efterfølgere paa hans Halvdel af Gaarden, Niels den Ældre tilsidst Ejer af hele Gaarden.

Niels Christensen den Ældre og Niels Christensen den Yngre i 1741-1785

Christen Nielsen maa have været affældig paa sine ældre Aar, og den ældste af Sønnen, Niels, fik da, som det var Skik og Brug, Faderens Gaard i Fæste. Fæstebrevet, der er udstedt 8. Marts 1741 af Gaardejer Poul Sørensen, Gjettrupgaard, kendes i Afskrift fra Skiftet efter Kirsten Nielsdatter. Det fortæller, at Niels Christensen faar Gaarden i Fæste paa Livstid formedelst Faderens høje Alderdom; han skal aarligt svare i Landgilde 4 Slettedaler 1 Mark, svare alle kongelig Majestæts Skatter og Udgifter, dyrke Jorden forsvarligt, forbedre Bygningerne og omgaa sine gamle Forældre som en lydige Søn anstaar, alt under Fæstebrevets Fortabelse.

Niels Christensens Overtagelse af Fæstemaalet medførte ikke nogen Forandring i det daglige Liv paa Gaarden, alle hans Søskende blev boende paa Gaarden og hjalp ham med Arbejde, som de tidligere havde hjulpet Forældrene. Den gamle Christen Nielsen blev begravet 17. September 1752, 73 Aar, 2 Maaneder og 2 Uger gammel, og 6 Aar senere, 2. August 1758, døde Kirsten Nielsdatter, 72 Aar gammel; hun blev begravet 9. August. I den gamle Skifteprotokol for Tandrup og Koustrup fortælles om Skiftet efter hende.

Der blev fremlagt Arveafkald fra de to gifte Døtre Anna og Maren, Arvinger var altsaa Sønnen Niels den Ældre, Niels den Yngre, Poul og Datteren Karen, som alle opholdt sig paa Gaarden; ved første Skiftesamling 12. August var Poul Christensen dog "rejst noget i By".

Den salige Kones Efterladenskaber var følgende:

	<i>Rdl.</i>	<i>Mark</i>	<i>Skill.</i>
En kiste af Fyr.....	2		
1 liden gammel Hue			1
3 sorte Pandepuder, 1 gammel og 1 Lin			4
2 gamle sorte Huer og 1 blaa dito, 4 Skilling, 4 Par sorte Vanter og 1 Par hvide Dito, 8 skilling			12
1 Par hvide Hoser, 8 skilling, 1 rød Nattrøje, 6 skilling, 4 gamle Lin med Kniplinger, 4 skilling, 1 blaa Vadmelstrøje, 1 Mark, 1 grøn dito, 1 Mark 8 Skilling		3	10

1 sort Klædesdito, 1 Mark, blaa Vadmelsdito, 12 skilling	1	12
1 blaa Tørklæde, 1 Skilling, 1 sort Rasks Forklæde, 4 Skilling, 1 sort Vadmelskort, 1 Mark, 1 dito, 1 Mark 8 Skilling, 1 hvid Klædes, 2 Skilling, 2 gamle Særke, 1 Mark.	3	15
1 Par Tøfler, 1 Mark, 1 Par gamle Sko, 4 Skilling	1	4

Børnenes Kister blev endvidere undersøgt, og i Niels Christensen den Yngres Kiste fandtes den salige Kones tre Punge; de indeholdt ialt ca. 400 Rdl. Til Deling mellem Arvingerne blev ialt 423 Rdl.

Til Karen blev forlods givet Moderens Kiste med Igangsklæder. Det oplyste endvidere, at Niels Christensen den Yngre paa Gaarden havde 19 Faar, som var hans personlige Ejendom. Da Poul Christensen "ej hidtil af sin salig Moder med de andre Børn er gjort lige", blev der til ham givet forlods 30 Rdl. Efter Fradrag af Udgifter til Skiftet blev der til Rest til Deling 381 Rdl., der blev fordelt med 108 Rdl. til hver af Sønnerne og 54 Rdl. til Karen; hendes Trolovelse og Bryllup skulde bekostes af den ældste Søn.

Efter dette Skifte var alle de tre Sønner holdne Mænd, og Datteren kunde vel nok kaldes et meget godt Parti. Man imponeres over, at det har været muligt for en Fæstebonde i Løbet af 30 Aar at samle saa stor en sum sammen. Men det maa huskes, at vi ikke véd, hvad han har haft at begynde med.

Tre Maaneder efter dette Skifte giver Niels Christensen den Ældre frivilligt Afkald paa sit Fæstemaal; i Efterfølgeren, Niels Christensen den Yngres Fæstebrev, udstedt 23. December 1758 af Major Poul von Klingenberg paa Tandrup, staar, at han betaler aarligt for Landgilde, Skyld og Arbejde 5 Rigsdaler, vel en Bekræftelse paa, at han er fri for Hoveri. Endvidere skal han forsyne sin Broder, Niels Christensen den Ældre, med nødtørftig og skikkelig Klæder og Føde i hans Livs Tid.

Hvad der har bevæget Niels Christensen den Ældre til frivilligt at opgive Fæstemaalet paa sine Forældres Gaard vides ikke, maaske har det været Sygdom og Svagelighed, den sidste Bemærkning i Fæstebrevet kunde tyde derpaa. I hvert Fald glemte han ikke sin fædrene Gaard, og fem Fjerdingaar senere, den 17. Marts 1760 gik han op til Herremanden paa Tandrup, Major Poul von Klingenberg, og købte Gaarden "til evig Arv og Eje", som der staar i Skødet.

Paa den ene Halvdel af Gaarden sad da som Fæster Niels Christensen den Yngre, paa den anden Halvdel Niels Andersen, en Søn af den Anders Nielsen, der fæstede den øde Halvdel i 1693. Begges Fæstebreve lød paa Livstid, og Niels Christensen den Ældre kunde altsaa ikke foreløbig tage sin nyerhvervede Ejendom i Besiddelse. Han bosatte sig i Gundtoft, og her blev han, vistnok i 1764, gift med en Maren Christensdatter, Datter af Christen Mikkelsen, Dover, Ydby Sogn. Han har da paa en eller anden Maade tvunget Niels Christensen den Yngre til at opgive Fæstet paa den ene Halvdel af Gaarden, saa han selv kunde flytte ud og tage sin Ejendom i Besiddelse.

Alle de tre Søsken paa denne Halvdel af Gaarden bryder nu op. Karen Christensdatter bliver 9. Novbr. 1764

gift med Fæstebonden paa Nørgjettrup, Christen Christensen. Niels Christensen den Yngre købte ved Skøde af 29. Juni 1765 en lille Ejendom i Helligsø og giftede sig med en Karen Pedersdatter; Poul Christensen fulgte foreløbig med til Helligsø som Karl paa denne Ejendom. Her blev han i hvert Fald til 1773, senere flyttede han jo til Jestrup.

Ved Skiftet efter Karen Pedersdatter, der døde i 1773, fremlagde hendes Mand for Skifteforvalteren et Bevis paa, at han havde betalt "til Vinding" af Gaarden, han har haft i Gjettrup, 40 Rdl.; da Niels Christensen den Ældre for nogen Tid siden har sat ham ud af denne Gaard, maa han betale Enkemanden dette Beløb. Det bestemmes, at Niels Christensen den Ældre skal komme tilstede ved en senere Skiftesamling; her afsluttes Sagen ved, at Niels Christensen den Ældre betaler til Boet 11 Rdl. 2 Mark.

Hvad der er foregaaet mellem de to Brødre, kan vi kun gisne om, men det har tydeligt nok ikke været med sin gode Vilje, at den yngre Broder er flyttet fra Grim-Nørgaard. Paa den anden Side kan der heller ikke være Tale om, at han er blevet sat ud ved Dom, for i saa Fald maatte han jo dengang være kommet frem med sit Krav om Erstatning for de Forbedringer, han mente at have foretaget, mens han var Fæster.

Det har vel været ved Nytaarstid 1765, at Niels Christensen den Ældre har kunnet tage sin Ejendom i Besiddelse. Den 8. April 1765 fik han døbt sit første Barn, Anna, som imidlertid døde kort Tid efter. Han fik senere yderligere 5 Børn:

Kirsten Nielsdatter, døbt 26. Marts 1767, begravet Maj s. a., 8 Uger og 4 Dage gammel.

Kirsten Nielsdatter, døbt 9. April 1768.

Christen Nielsen, døbt 1. April 1772.

Poul Nielsen, døbt 28. April 1776.

Peder Christian Nielsen, født 17. Marts 1780, død 22. Februar 1787.

Faddere ved disse Børns Daab var Niels Christensens Søstre, Anna Christensdatter af Kortegaard i Randrup og Karen Christensdatter af Nørgjettrup, sidstnævntes Mand, Christen Christensen, dennes Broder Søren Christensen, begge af Nørgjettrup, Børnenes Moster, Else Christensdatter af Sindrup, Ydby Sogn, men aldrig nogen af Niels Christensens Brødre og aldrig nogen af Familien paa den anden Halvgaard. Det er nærliggende at søge Forklaringen i et spændt Forhold mellem Niels Christensen og de nævnte Familier.

Ved Indførelsen af Kirsten Nielsdatters Daab i Kirkebogen 26. Marts 1767 finder vi for første Gang Navnet Grim-Nørgaard anvendt, derefter findes det igen i Kirkebogen 1772 ved Indførelsen af en Barnedaab hos Familien paa den anden Halvgaard, siden træffes det med tiltagende Hyppighed i Kirkebogen. I et verdsligt Dokument finder vi for første Gang Navnet i 1773 ved Skiftet efter Niels Christensen den Yngres Hustru og derefter 1797 i Landvæsenkommissionsprotokollen. Det bruges stadig i Flæng med den gamle Betegnelse Nørgaard, ofte begge Betegnelser i samme Dokument. Fra Midten af nittende Aarhundrede bliver "Grim-Nørgaard" eneraadende i officielle Dokumenter, men det er bemærkelsesværdigt, at Ordet, selv om det nu er næsten 200 Aar gammelt, stadig er et rent Bogord. I daglig Tale

paa Egnen kaldes Gaarden stadig "Nørgaard". Hvad Ordet "Grim-Nørgaard" skal betyde, véd man ikke, ejheller hvem der har konstrueret det; man kan jo foreløbig gætte paa Præsten H. A. Thura, der sad i Helligsø 1765-1776, og som jo i hvert Fald er den, der først har brugt det.

I 1776 døde Fæsteren paa den anden Halvgaard, Niels Andersen. Fæstemaalet fortsatte imidlertid for hans Hustru, Karen Madsdatter, der drev Gaarden videre med sine Børns Hjælp. Først da hun var død, i 1782, kunde Niels Christensen tage hele sin Ejendom i Besiddelse. Nogen Tid efter begyndte hans Hustru at føle sig syg, hun vidste, at det gik mod Døden, og hun fordelte selv sine Ejendele mellem Børnene. Den 24. September 1783 døde hun, kun 42 Aar gammel, og Niels Christensen sad nu alene tilbage med fire Børn i Alderen 3-15 Aar.

En Maaned efter blev Gaarden med Indbo, Besætning, Redskaber m. m. vurderet til Skifte. Her skal nævnes de vigtigste af de vurderede Genstande; Vurderingssummen for Indbo og Redskaber er udeladt.

I Dagligstuen

Et Furbord paa Pæle
En dito Skammel
2 Træstole
Et Hængeskab, derudi 2 Flasker
En gl. Lygte og et Rivejern.
En liden Furskammel.
Sex Mælkebøtter.
3 Trætallerkener, 2 Fade, en
Kous, 3 Lersætkar.
Et Ølglas
En Flaske og et Glas
En Ildpande
En Psalmebog
Fresenii Communion Bog.
2 Smørkopper, 7 Hornspiseskeer
Et gammelt indmuret Skab
En liden gammel Jern Bilægger Kakkelovn
Sengeklæder paa en Seng:
En Hovedpude
Et Lagen
2 gamle Hølsklæder
Enkemandens egen Seng, her er Sengeklæderne ikke specificerede, da Sengen overlades ham uden Vurdering.

I Vesterstuen

Paa en Seng:
En sribet Vadmels Dyne
2 gamle Hovedpuder
Et Blaargarns Lagen
3 gamle Hølsklæder
Et Bordblad og en Skammel
2 Ølkar
En Kærne og en Flødebøtte
Et lidet Kar
2 Vandspande
2 Truge
4 Lergryder
4 Kornsælle

I Kælderen

Et Par Kværne i Bing

3 Selde og en Timse
6 Halmløbe og en Selde
3 Bikuber
En Øltønde
Et gammelt Kar og en Stige

I Køkkenet

En Kobberkedel i Grube
En Ildklemme, en Rist og en Trefod
5 Spande
6 Faareskind
En Hammer, en Knibtang
Et Hugjern, en Økse

Gaardsredskaber

3 Vogne
En Plov med 2 Par Jern
En Bag-Plov
3 Harver
3 Jerngrebe
2 Skovle
2 Tørvespader
Et Hærdetøj
2 Skærekister
4 Høleer med Drag og Kroge
5 River
2 Plejle
En Fork og en Kasteskovl.
En gammel Hjulbør
Et Par Hamler
Dræt til 6 Bæster, et Bidsel.

Besætning

En sort Hoppe, 5 Aar	28 Rdl.
En dito, 4 Aar.....	23 Rdl.
En sort Hest, 2 Aar.....	14 Rdl.
En sort Aaringsmærplag.....	13 Rdl.
En dito.....	5 Rdl.
En sort gammel Hoppe.....	12 Rdl.
En dito.....	11 Rdl.
3 Stude.....	24 Rdl.
4 Køer.....	25 Rdl.
En Kvie	6 Rdl.
En Tyr.....	3 Rdl.
3 Kalve og en Stud	10 Rdl.
En Orne	1 Rdl.
<u>15 Faar og Lam.....</u>	<u>5 Rdl.</u>
Besætning i alt	180 Rdl.

Her faar vi et rigt Billede af de Forhold, hvorunder en velhavende Selvejergaardmand levede; vi ser for os de to smaa lave Stuer med det lerstampede Gulv, det svære Bordblad paa nedrammede Pæle, den tilhørende Skammel, Køkkenet med det aabne Ildsted og de faa simple Køkkenredskaber. I Hængeskabet finder vi Servicet, som jo var yderst beskedent, Trætallerkener, et Par Glas, Hornspiseskeer, ingen Gafler, de var endnu ikke blevet Hvermands Eje. Her finder vi ogsaa Bogbestanden, en Psalmebog og en Huspostil, Beboerne maa altsaa have kunnet læse, Niels Christensen kunde i hvert Fald, for vi kender hans Underskrift.

Skade, at den tidligere omtalte Synsforretning af 1695 ikke var mere omfattende, saa vi kunde sammenligne og

konstatere de store Fremskridt, som har fundet Sted i de forløbne Aar. Det kan vi dog paa eet Omraade, nemlig hvad angaar Besætningerne.

	Heste	Køer	Ungkreaturer	Faar
1695.....	3	2	2	6
1783.....	7	4	9	15

Besætningen er altsaa næsten 3 Gange saa stor som 80 Aar tidligere.

Boets Formue var paa 575 Rdl., der deltes med 287 Rdl. til Niels Christensen, 63 Rdl. til hver af de tre Sønner og 31 Rdl. til Datteren Kirsten. For Børnenes Tilgodehavende udstedtes en Panteobligation paa 223 Rdl. med Pant i "den halve Nørgaard, som Niels Andersens Enke sidst paaboede". Man har altsaa stadig opfattet Gaarden som bestaaende af to Halvgaarde, og der var da ogsaa paa denne Tid to Stuehuse og vistnok ogsaa to Sæt Udhuse.

Efter Hustruens Død gaar det hurtigt ned ad Bakke med Niels Christensen, og han bliver i Løbet af Aaret 1784 saa svagelig, at han er ude af Stand til at drive sin Gaard forsvarligt.

(Fortsættes).

Kilder

I Rigsarkivet

Jordebøger for Vestervig Kloster, 1612, 13, 25, 26, 29, 62.

Lensregnskaber og Amtsregnskaber for Vestervig Kloster.

Ørum Lens Skattemandtaller.

Tredie jydsk Rytterregiments Regnskaber,

Ryttergodsjordebøger.

Markbogen, 1683.

I Landsarkivet

Amtsstueskattedebøger for Ørum, Dueholm, Vestervig Amt. 1747-

Extract af nye Landmaalingsmatrikul for Irup Hovedgaard, 1745.

Fæsteprotokol for Tandrup og Koustrup, 1719-1855.

Gejstlig Skifteprotokol for Hassing - Refs Herr. 1718-1782.

Hartkornsspecifikation for Tandrup og Koustrup, 1747-1852.

Kirkebog for Helligsø - Gjettrup, 1647-

Krigs- og Portionsjordebog for Ryttergodset i

Vendsyssel, Thy og Mors. Ca. 1688-1690 (Aalborg Amtsstuearkiv).

Landvæsenskommissionsprotokol for Vestervig og Ørum Amt. 1790-1801.

Skifteprotokol for Chr. Knudsens Gods, 1774-1801.

Skifteprotokol for Tandrup, 1728-1774.

Skifteprotokol for Vestervig Klosters Amt.

Skøde- og Panteprotokol for Refs Herred, 1738-1773.

Tingbog for Refs Herred, 1655, 1660.

Trykte Kilder

Kristian Erslev: Danmarks Len og Lensmænd. 1513-1596.

Kancelliets Brevbøger, 1623, pag. 729, 1624, pag. 160.

Kronens Skøder. I, II, III.

Thisted Amts Aarbog, 1918, pag. 69, 1929, pag. 523, 1942, pag. 194.

De i Rigsarkivet værende Kilder er gennemgaaet af Arkivar P. K. Hofmansen, Dansk Slægtsgaardsarkiv, Det kongelige Bibliotek. Hans Oversigt over disse Undersøgelser er benyttet til denne Artikel.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1959, side 49-71)